

Progres și Cultură

REVISTĂ PEDAGOGICĂ — SOCIALĂ — LITERARĂ

CUPRINSUL :

Din contribuția învățătorimii la dezvoltarea culturii naționale

Ion Pop-Reteganul

Psihologia omului de caracter

Soarele dela 1 Decembrie (versuri)

Școală și școală

Pentru 24 Ianuarie 1918 (versuri)

Folosind întrebările copiilor

Fintina (versuri)

Progres și Cultură

Vasile Netea

Ion Covrig-Nonea

E. Ar. Zaharia

C. Pajură

Vasile Al-George

Florian Stănică

Florian Stănică

Cărți :

Anton Holban : Ioana, Sever Stoica : Mileniul,

Mircea Streinul : Itinerar cu anexe în vis, M.

Sevastos : Camioneta verde (Nic. Albu,) Octavian

Șireagu : Noua lirică ardeleană, (Gh. Freamăt,)

Gabriel Drăgan : Pe frontul Mărășești invie morfii

(Petre Natea).

Cronica mărunță.

Reviste :

Meridian, Viața Basarabiei.

Insemnări: † Rozalia Leheni

Partea oficială

Anul III.

Nr. 1.

Ian. 1935.

Din contribuția învățătorimii române la dezvoltarea culturii naționale

Un gând frumos ne-a înflorit sub tâmple. Roadele lui se vor pârgui în paginile de față — și în altele, ce le vor scrie alții, pătrunși, ca și noi, de dragoste și de mândrie față de strădaniile celor câțiva învățători cari au pus suflet mare și umăr larg la dezvoltarea culturii și literaturii românești.

Nu sunt mulți. Dar opera lor are o deosebită semnificație, o simbolică proprie, un conținut moral nimbant de lumina unor preocupări ideale, o înfățișare artistică asemănătoare produselor originale ale sufletului românesc.

Credem că nu greșim prin nimic dacă afirmăm că învățătorii scriitori au fost și sunt cei mai credincioși slujitori ai crezurilor literare ce au încercat a înfățișa simfonia românească în valul ei, și au căutat să înobileze preocupările omenești prin gânduri vrednice și tari. Despărțiți de catedră prin soarele unei singure amiezi, sau de stelele unei singure nopți, atunci când se opriau în fața mesei de scris, ei nu puteau uita o singură clipă cecece propovăduiseră în fața copiilor, iar condeiul lor nu era altceva decât continuarea glasului ce răsunase în clasă.

Dar, în afară de această valoare morală, opera lor se cuvine apreciată și cunoscută și pentru alte motive.

Ea reprezintă biruința cea mai frumoasă a idealurilor împotriva ambianței ostile și împotriva trudnicei vieți omenești. Dincolo de ceața satului, dincolo de amara vieță profesională, nelăsându-se înfrânți de noianul poverilor, neabătându-se dela drumul misiunii lor literare, ei au crezut și au

luptat fanatici pentru talentul și pentru idealurile lor literare. Au reușit unii, dar au dat dovadă toți de multă străduință și de multă abnegație.

Mediul nu i-a putut învinge. S'au ridicat deasupra lui și au fluturat, sus, către soare, flamura credințelor și a biruinței.

Iar atunci când simțeau că trebuie să părăsească satul pentru a duce la capăt neistovita lor mișuire, se așezau, cuminiți și tăcuți în orașele în care se putea munci, și torceau mai departe firul unei activități mănoase.

Comparați posibilitățile de manifestare ale scriitorilor din profesiuni orășenești, ambianța în care trăiesc ei, legăturile ce pot închege, și abia atunci veți înțelege ce sforțări mari au trebuit să facă acești învățători pentru a putea pătrunde în coloanele ziarele și revistelor și putea tipări cărți.

Socotind că aceste strădanii și acești oameni, într'adevăr merituoși, trebuie să fie cunoscuți de către toți acei cari se interesează de dezvoltarea culturii naționale, vom tipări în editura acestei reviste caete trimestriale, în care va fi expusă și comentată, atâta cât ne ajută isvoarele noastre de informație, contribuția acestor învățători la dezvoltarea culturii românești. Dacă prin aceasta am putea îndemna „Asociația generală a învățătorilor“ să se ocupe mai îndeaproape de această problemă, deschizând o largă anchetă și punând la dispoziție fondurile necesare pentru tipărirea unei colecții periodice cuprinzând acest material, satisfacția noastră va fi cu atât mai mare și rezultatele mai sigure.

O acțiune energică și constantă în această direcție se impune neapărat!

În afară de opera lui Ioan Creangă, toate celelalte manifestări literare ale învățătorilor sunt puțin cunoscute și apreciate.

Opera poetică a lui Gh. Tutoveanu, a lui G. Roiban, volumele de proză ale lui Ion Ciocârlan, marile culegeri de folklor ale lui Ion Pop-Reteganul, C. Rădulescu-Codin, Mihai Lupescu, Gh. Cătană, Simion Teodorescu-Kirileanu, Pompei Hossu-Longhin, Iosif N. Dumitrescu-Bistrița, Gheorghe Cernea, D. Mihalache, etc. scrisul luminos și plin de soluții pentru rezolvarea pro-

blemelor sociale, economice și culturale ale lui C. Ionescu-Lungu, C. Dobrescu Argeș, N. Stoleriu, Ap. D. Cuilea, Ioan Mrejeriu, I. Mihalache, D. V. Țoni, Florian Cristescu, etc. ca și strădaniile mai nouă ale talentaților colegi B. Iordan, Const. R. Crișan, Teofil Lianu, Nicolae Albu, I. I. Alexandrescu, V. Hodrilă, marea contribuție pedagogică a lui I. Rotaru, trebuie făcute cunoscute, răsplătite și încurajate.

In ele s'au frământat toate aspirațiunile culturale ale învățătorimii și ale țărânimii române. Și iarăși nu trebuie să uităm că învățătorimea trebuie să revendice pentru ea gloria celor două mari reviste „Șezătoarea“ și „Vremea nouă,, cari au contribuit în mare măsură la lămurirea și progresul mișcării folkloristice și a școalei primare...

Noi dăm aici un semnal, am vrea să-l auzim repetat și în alte părți.

Camarazi, nu vă uitați înaintașii vrednici!

»PROGRES ȘI CULTURĂ«

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

ION POP-RETEGANUL

„Cine va scrie, odată și odată, o istorie conștiințioasă a dezvoltării culturale a poporului român din Ardeal, va trebui să păstreze o pagină de cinste, de aur, pe seama acestui modest învățător de sate, fiindcă multă vreme a fost chiagul, care a strâns rândurile scriitorilor populari în reviste și cărți populare redactate de el, și a scris și el cum n'au scris mulți la noi.“

Horia Petra-Petrescu.

Ion Pop-Reteganul în copilăria mea.

Ion Pop-Reteganul e cea mai veche amintire literară a copilăriei mele.

Sunt 16 ani de atunci. Șaisprezece ani dela întâile emoții literare când, la lumina sfioasă a unei lămpi, am cetit nopți în-

tregi, cele cinci volume de „Povești ardelenesti“ scrise de Ion Pop-Reteganul.

Trifan Hăbăucul, Ganul Țiganul, Vizor, Craiul șerpilor, Fințul oii, Ioaneș măsariul, eroii basmelor lui, mi-au înflorit imaginația cu cele mai vii curcubee aruncate peste veac și gând.

Pe prima pagină a celui dintâi volum de povești ardelenest era expus chipul lui Ion Pop-Reteganul, însoțit de o iscălitură mare, țărănească.

Un cap oval, cu o frunte largă, umbrită de o coamă aspră, sub care strălucesc doi ochi ferbinți, se sfârșia printr'o barbă regulată, pieptănată în despicătură. Un bust puternic care bănuia un trup binefăcut, pe lângă care coborau brațele voinice.

Când isprăveam un basm și ochii mi se ridicau entuziasmați peste paginile fermecate, mă opream adesea și mă uitam cu admirație la chipul omului care, — după cum mi se spusese — adunase toate aceste basme. Am aflat apoi că fusese învățător de sat și multă vreme am purtat o dușmănie ascunsă învățătorului meu, fiindcă nu mi dădea să citesc și basmele scrise de el.

Pe atunci credeam că toți învățătorii scriu basme. De unde era să știu că acesta e un dar al acelor aleși?

Un unchiu al meu, învățător în Monor, fusese prieten bun cu Ion Pop-Reteganul și purtase o lungă corespondență cu el, prin 1886, când redacta „Cărțile săteanului român“. Am aflat astfel o mulțime de lucruri din viața acestui mare învățător. Din fericire câteva din aceste scrisori au scăpat de dușmănia vremii, ajungând până la mine, și le păstrez ca pe niște amintiri scumpe dintr'un timp când basmele erau singura mea credință.

Ion Pop-Reteganul în copilăria și tinerețea lui.

Spre a se deosebi de numeroșii Popi de cari e plin Ardealul, scriitorul nostru și-a mai adaus pe lângă numele său de Ion Pop, și numele satului său Reteagul, numindu-se astfel Ioan Pop-Reteganul.

Reteagul este un sat vechiu, în părțile Năsăudului, nu prea departe de Hordoul lui Gh. Coșbuc.

În acest sat s'a născut Ion Pop-Reteganul, în 1853, dintr'o familie țărănească. Casa părinților și-o descrie el însuși: Era o

căsuță mică de niule, acoperită cu paie, precum erau toate casele românilor dela noi, după revoluția din 1848. Avea două ferestri una spre miază noapte și alta spre răsărit. Ferestrele erau cam atât de mari cât e o coală de hârtie și aveau fiecare câte patru ochi de sticlă.“*)

Bunicul său fusese iobag, iar tatăl foarte sărac. Nimeni nu se îndoia că fiul va urma aceeași viață. Incepuse să pască vitele pe inimaș și să ajute la muncile câmpului. Nu era decât un fiu de țăran predestinat istovitoarei munci.

Dar printr'un efort năprasnic de voință și de persistență, caracteristic sufletelor mari, Ion Pop Reteganul a isbutit să înfrângă mizeriile și obstacolele, urmând cursurile școalelor secundare din Năsăud, Gherla și Deva, obținând în 1873 (20 Februarie) dreptul de a funcționa ca învățător.

Dintre îndrumătorii lui pedagogici a fost, îndeosebi, influențat de concepțiile și de acțiunile lui Vasile Petri, unul din cei mai învățați oameni de școală ai Ardealului.

Intrarea sa în învățământ ne-o descrie el însuș : „In primăvara anului 1873 (20 Februarie) părăsii băncile școalei și pășii în lume ca om vrednic de a-și câștiga pâinea sa. Ar mai fi trebuit să stau până la finea lui Iunie, când se fac examenele, dar era mare lipsă de învățători la școala centrală grănicerească din Orlat, lângă Sibiu.

Deci trimise baronul Urs președintele școalelor grănițerești din fostul reg. rom. I, pe căpitanul pensionat Ion Mărginean la Deva, unde este o preparandie de stat și unde frecventam eu chiar atunci cursul al II-lea și al III-lea deodată. Căpitanul Brad era cunoscut bun cu inspectorul secundar Iuliu Bardoși din Deva și cu Ion Candrea, profesor la institutul pedagogic.

Astfel fiind și-a dat solia căpitanul, solia la cunoștii lui, că adică el este trimis din partea baronului Urs, să ducă un tânăr dornic de a ocupa numai decât postul de învățător adjunct la școala din Orlat. Din sfatul căpitanului Bradu cu profesorii preparandiei, cu directorul și cu inspectorul, ieși ca să mă recercesc pe mine, doar de voi fi aplicat a primi acel post, care era înbinat cu un salariu anual de 200 Fl., cuartir și 3 stânjeni de

lemne. Propusu-m'au superiorii pe mine, din cauză că eram doară cel mai apt din colegi, ori că voiau a se vedea scăpați de mine? La aceasta nu mă cugetaiu, ci primii și mersei la Sibiu dimpreună cu căpitanul „Brad“*)

Ioan Pop-Reteganul ca învățător.

„Să mă renasc de o sută de ori, tot învățător m'aș face, că nu există o mai frumoasă carieră pe pământ ca învățător.“

Ion Pop-Reteganul.

Activitatea profesională a lui Ion Pop-Reteganul a fost în funcție de preocupările sale literare.

Cea dintâi caracteristică a acestei activități o alcătuiesc dese-le lui transferări. Nu cred să existe învățător care să-și fi schimbat atât de des satul și ținutul de cum a făcut-o Ion Pop-Reteganul. Dar transferările lui nu erau pricinuite de neînțelegeri grave cu sătenii, sau din cauza unor anchete nepăcute căci pre-tudindeni el a dat dovadă de multă dragoste față de popor, de mult devotament, încât era unul din învățătorii cei mai respec-tați ai Ardealului, ci fiindcă așa îi dictau interesele misiunii lui folkloristice.

Pentru el satul era vatra cea mai caldă a neamului româ-nesc. Manifestările și vieța satului i-se păreau caracteristice pentru înfățișarea largă și luminoasă a sufletului românesc.

Isoarele, tainele și flăcările acestui suflet el le căuta cu o pasiune și cu o hărnicie neîntrecută.

Ioan Pop-Reteganul este unul din cei mai străluciți folklo-riști ai noștri.

Pentru a-și realiza această misiune el și-a sacrificat liniștea vieții, a suferit întodeauna chinurile sărăciei, fiindcă toate aspira-țiile și toată truda lui era închinată folklorului și literaturii po-pulare.

Când cunoaștea toate comorile artistice și sufletești ale unui sat, caracteristice de altfel întregului ținut, Ion Pop-Retega-nul căuta alt sat, în altă parte a Ardealului, și continua acolo aceeași muncă neostenită și mare.

Astfel a fost rând pe rând învățător în Orlat, Județul Sibiu, „în Vâlcelele rele, apoi în Barul Mare, în Grădiștea (Sarmiseghetuza) în Bonțari din Țara Hațegului, județul Hunedoara, de aici în Lisa, județul Făgăraș, în Bucium-Șasa (Munții Apuseni) apoi în Săliște, județul Sibiu, și în urmă în Rodna-Vechie**)

Dintre toate acestea mai mult l-a impresionat Țara Hațegului.

Frumusețea geografică, legendele istorice, vigoarea rasei românești locale, l-au pătruns emoționante încât nu le-a uitat niciodată. Iată cum își amintește Ioan Pop-Reteganul ținutul și oamenii aceștia: „Răpit de frumusețea acestui ținut l-am căutat adesea, am fost mai în toate comunele mai însemnate, am suit mai toate dealurile și munții lui și am făcut cunoștință cu Români din toate clasele acestui raiu pământesc; și de ar fi să am putere, bucuros aș mai călca odată acest ținut romantic a cărui fiecare vale și culme își are istoria sa, mitul său, produsele proprii; bucuros aș mai sta de vorbă cu câte un luncan, Macrea, Tatul, Bălaur, Boian, Stejar, Gangur, Iarba, Corbu, Mărăscu, Părăscu, Păun, Teian, Băluș, Bani, Fulgeru, Bărcianu, Furtună, Căndea, Păgănu, Ursu, Arbore, Mărilă, Selescu, Pitulice, Alun, Troilă Marcu, Cișcu, Alecu ș. a. cari mi-au spus atâtea și atâtea istorii din trecutul nostru, cari știu începutul fiecărei familii din ținutul Hațegului, cari vorbesc cu fală despre faptele vitejești și bune, iar cu groază despre faptele mârșave și rele.**)

Dar în afară de preocupările folkloristice și literare, Ioan Pop-Reteganul a ținut ca învățător, să-și facă datoria așa cum puțini și-o fac, fiind și pe acest teren o mare pildă.

Ridicarea și innobilarea vieții țărănești prin cultură și prin progres economic l-a preocupat în cel mai înalt grad.

În afară de cărțile sale scrise pentru țărani, (*Cărțile săteanului român* — Blaj 1886; *Curs practic de pomărit* — Arad 1889, *Cartea poporului*, Carte de Cetire, Brașov, 1892, *Prietenul săteanului român*, — Gherla 1895, *Pilde și sfaturi pentru popor* — Gherla 1900, *Pomicultura*, Șimleul-Silvaniei 1904), și cari cuprind o comoară neîntrecută de sfaturi și de sugestii, Ion Pop-Reteganul a dat exemple practice de muncă și de faptă.

*) Dl. Em. Elejterescu : Ioan Pop-Reteganul: „Isvorașul“ Nr. 6 Iunie 1932.

**) Din Țara Hațegului—pag. 4—5 Edit. „Astra“

Şi cred nimerit să amintesc aici un episod din viaţa lui, povestit de unul din iscusiţii săi biografi: „Aşa a dat odată sfatul unui ţăran să-şi ţină meri în grădină. Ţăranul, nu şi nu! Cum nu? „d'apoi cine şi-a mai face de lucru şi cu merii ăia!“ Zadarnice au fost toate desluşirile, zadarnică punerea în vedere a unor roade bogate şi a unui câştig uşor — omul meu o ţinea orbiş că nu-i trebuie altui de măr în gospodăria sa. „Nu?“ „Nul!“ Atunci şi-oi aduce eu altui în grădină, zise hotărât, Pop Reteganul.— In grădina mea? întrebă ţăranul.— „Da, într'a Dumni-tale!“

— „Dacă nu vreau eu?“ — „chiar dacă nu vrei!“

Şi s'a dus cu puieră grădinarul cel bun şi a sădit pomnişorii, cări aveau să dea peste 2—3 ani neşte mere de-a mai mare dragul.“*

Aceasta şi alte multe şi nenumărate fapte de milostenie, a făcut ca Ion Pop-Reteganul să fie venerat cum n'a mai fost înăvăţător, iar, în 3 Aprilie 1905, când a murit, a fost aflat jale în Reteag, unde se retrase la bătrâneţe: încât, după cum adevereşte biograful, „chiar şi evreii din Reteag au trimis vorbă vădugei lui, că vor ţinea o slujb religioasă pentru sufletul lui de om de omenie.“

Ion Pop-Reteganul ca folklorist şi scriitor.

„L-a făcut scriitor destăinuirea ce a primit încă din cea mai fragedă copilărie despre frumuseţile de închipuire pe cari le păstrează sufletele lor întunecate cei mulţi şi umiliţi din acest neam. Şcoală de gândit simţit şi scris, Facultate de litere şi „cerc literar“ i-au fost lui pe rând căsuţele Reteagului, unde meşterii spuneau poveşti“.

Nicolae Iorga

Activitatea literară a lui Ion Pop-Reteganul se împarte în două categorii: opera folkloristică, culeasă din popor şi opera originală. Asupra celei dintâi aprecierile sunt unanime în a-i recunoaşte atît valoarea calitativă, cât şi întinsa strădanie de a aduna

*) Horia Petra-Petrescu — Prefaţă la „Odinioară şi acum.“

cantitativ atât cât până la el, ca și de atunci încoace, n'a adunat nici-un ardelean.

Astfel Dl Iorga zice: E o uimire ce a strâns el într'o viață destul de scurtă și plină de atâtea greutateți. Broșurile lui de literatură a poporului înfățișează o minimă parte din tot ce avea în lada sa de acasă: manuscrise multe-multe, care conțin vre-o 400 pagini populare, apoi multe legende.⁽¹⁾

Iar Dl Horia Petra-Petrescu, secretarul literar al „Asociațiunii“, unul din cei mai buni cunoscători și apreciatori ai operei lui Ion Pop-Reteganul scrie: „O viață întreagă a tot scris Ion Pop-Reteganul — simțind bucurie, mulțămită sufletească în scris. De aceea memoria lui Pop-Reteganul trebuie să fie scumpă sufletului românesc, fiindcă omul acesta, cât a trăit, numai binele și înaintarea semenilor săi le-a vrut și a fost unul din cei mai buni propagandiști culturali din câți i-am avut noi.“⁽²⁾

O scurtă enumerare a volumelor sale va fi și mai convingătoare: *Trandafiri și viorele* — Gherla 1884, *Inimioară* — Sibiu 1885, *Povești ardelenesti* — Brașov 1885 (cinci volume), *Povești din viața țăranilor, Leont cel tânăr* — Gherla 1893, *Căzania Țiganilor* — 1888, *Opșaguri cât pilitte și cioplite* — Gherla 1897, *Starostele* — Gherla 1891, *Chiuituri de cari strigă feciorii în joc* — Gherla 1897, *Românul în sat și la oaste* — Gherla 1899, *Pintea Viteazul* — Brașov, *Cele 12 Vineri* — Gherla 1901, *Bocete sau cântece de marși* — Gherla.

Această bibliografie desigur nu este complectă, și am alcătuit-o după isvoarele Dl-ur Horia Petra-Petrescu ³⁾ și Em. Elefterescu ⁴⁾, dar până acuma nu se mai găsește o alta mai precisă și mai complectă.

Această extraordinară activitate a fost risipită dealungul a 30 de ani prin revistele și ziarele Ardealului: *Amicul Familiei*, — Gherla, *Poporul român* — Budapesta, *Familia* — Oradea, *Răvașul* — Cluj, *Gazeta Transilvaniei* — Brașov, *Unirea* — Blaj, *Foiaia poporului* — Sibiu, *Tribuna*, *Gazeta Duminicii* — Șimleu, *Revista ilustrată*, *Șoimuș*, *Șezătoarea*, etc.

1) N. Iorga: Oameni cari au fost—pag. 93-94.

2) Cuvânt înainte la „Copiii Ursuțului“ Edit. „Astra“

3) Bibliografia operelor lui Ion Pop-Reteganul „Transilvani“ No. 6 1934.

4) Ion Pop-Reteganul „Isvoarașul“ No. 6, 1932.

Opera folcloristică a lui Ion Pop-Reteganul pe lângă înalta ei valoare estetică și istorică, mai prezintă o enormă importanță și din punct de vedere filologic. Niciun alt autor ardelean n'a îmbrățișat atât de larg variatele nuanțe ale graiului românesc din Ardeal. El a colindat întreg Ardealul, adunând folclor de pretutindeni, și așternându-l pe hârtie așa cum l-a auzit.

În sertarele mele se află un dicționar al cuvintelor mai noi, introduse în scrisul literar de Ion Pop-Reteganul și, poate mai târziu, revenind asupra acestui folclorist, să le pot înfățișa cititorilor.

El a cules un material foarte felurit: povești, balade, tradiții, bocete, doine, chiuituri, colinde, etc. cuprinzând într-o singură dragoste toate produsele artistice ale poporului.

Nimeni, dintre ardeleni, nu l-a întrecut pe acest drum.

Dar în afară de opera lui folcloristică, Ion Pop-Reteganul are și o însemnată operă originală, formată din schițe și nuvele. O parte din această operă a fost publicată de autor încă în timpul vieții sale și se găsește în volumele: Nuvele și schițe — Gherla 1898, Povestiri din viața țăranilor români — Sibiu 1900 și Nuvele — București f. an.

Deși Ion Pop-Reteganul a căutat în aceste nuvele și povestiri mai mult mijloace de depunere și de întrupare a unor simțăminte morale, a unor împrejurări cu tâlcuri anumite, fără prea mari pretenții estetice, totuși critica literară a timpului a ținut să le judece din punct de vedere strict literar.

Di H. Sanielevici, care îl făcuse să colaboreze la „Noua Revistă Română“ de sub direcția Dlui C. Rădulescu-Motru, scrie următoarele: „Dintre toți prozatorii ardeleni, mă captivă cel care scria cu mai puțin meșteșug: bătrânul învățător Ion Pop-Reteganul, un apostol care muncise o viață întreagă pentru popor — în schimbul a vre-o 30 de florini pe lună... Am intrat în corespondență cu dânsul, l-am făcut să colaboreze la revistă și i-am editat și povestirile. Idealismul moral din scrisorile lui deștepta în mine instincte vechi...*)

Înșuș Di. C. Rădulescu-Motru mărturisește, nu de mult că a încurajat la această revistă tineri talentați, dintre care amintește

*) Popranismul reacționar—pag. 182.

pe Jean Bart, Florian Becescu, M. Cruceanu, Emil Isac, *I. Pop-Reteganul*, Radu D. Rosetti, N. Pora etc. *)

Di. M. Dragomirescu iarăși îl așează într'o strălucită companie alături de Anton Pann, Ispirescu, Creangă, Dragoslav, etc. **)

O singură notă discordantă: Ilarie Chendi.

Nimeni nu l-a atacat pe Ion Pop-Reteganul cu mai multă violență, dar și cu mai multă nedreptate, decum a făcut-o acest critic ardelen.

Neînțelegând rostul cultural al acestui muncitor, dar mai ales târât de patima unor polemici bucureștene, Ilarie Chendi a trecut dincolo de obiectivitate, pierzându-se în răutate și în fals.

Când te uiți și la ce rămâne din opera lui Chendi, te convingi și mai mult de acest lucru...

Din numeroasele lui manuscrise, rămase în grija familiei, Di. H. Petra-Petrescu a mai întocmit câteva broșuri, cari au apărut în biblioteca populară a „Astrii.“

Dealtfel „Astra“ era datoare să cultive memoria și să răspândească scrierile fostului ei secretar.

* * *

Se împlinesc în acest an 30 de ani dela moartea lui Ion Pop-Reteganul. Cărțile lui se găsesc în bibliotecile mari și se mai vând încă pela târgurile populare. Le cumpără țărani cari găsesc în paginile lor poveștile și poezia străbună. Sufletul Ardealului de odinioară, sufletul celor aplecați spre brasdele nădejzii, sufletul înlăcrămat de dușmănia lanțurilor, s'au înviorat de farmecul legendelor, și-au găsit în Ion Pop-Reteganul glasul potrivit.

El a donat toate lacrimile și toate mândriile acești suflet, boabă cu boabă, și le-a încrustat în cărți cari le poartă din sat în sat și din inimă în inimă.

Prin ele Ion Pop-Reteganul va trăi, căci amintirea lui nu e alta decât amintirea Ardealului de odinioară...

Vasile Netea

*) Litere N. 15—1934.

**) Critica vol. II- pag. 128.

Psihologia omului de caracter

Se vorbește insistent, până la saturație, de criză, în toate domeniile de activitate omenească. Fiecare profesionist o trâmbează și se străduiește să-i prindă tâlcul în cadrul preocupărilor lui, și, privind prin prisma lor, deosebite după specialitate, fiecare preconizează soluții de ansamblu, constituite după maniera lor de a vedea lucrurile, pentru remedierea răului și cimentarea unei noi vieți, mai bune, mai salutare. Economistul și financiarul, sprijiniți pe datele științelor cultivate de ei vorbesc de criza economică, cauză a relelor din celelalte ramuri de activitate, moralistul entuziasmat de idealul moral, nutrinde un suveran dispreț pentru cei mulți prinși în vârtoarea nevoilor zilnice, cufundați în amoralitate și indiferență, predică reintegrarea vieții în cătușele regulilor morale, credinciosul, ecleziastul în special, revoltat de disoluția vieții religioase, pe care el, prin atitudinea lui, o provoacă și alimentează, strigă în toate și în toate ocaziile despre o criză a credinței, strat al tuturor neajunsurilor; intelectualii, prinși în angrenajul vieții de pe alt plan, privesc cu resemnată durere abandonarea preocupărilor înalte, spirituale, pentru cele zilnice, practice de cele mai multe ori meschine, și, spre a fi în notă, înarmați în erudiția lor, cer o reformare a spiritului, ca prin ea, să se ajungă apoi la regenerarea vieții sociale și economice; și, în cele din urmă, oamenii școlii, absorbiți în meticuloasa lor preocupare de formarea tineretului, isbiți și scârbiți de corupția așezămintelor actuale, cer o reformă radicală a școalei și a mentalității, aruncarea peste bord, ca a unui balast inutil, a celei actuale, pentruca, în acest fel, prin generația tânără, nouă, să se ajungă la o viață nouă.

Variate cum sunt însă aceste preocupări și modalități propuse pentru remedierea răului, o latură comună se desprinde din ele, firul Ariadnei în labirint. Toate cer, ca o necesitate de

primul ordin, reforma omului, văd răul într'o deteriorare, ca să nu zicem prevertire, a sufletului omenesc, și îndreptarea lui spre scopuri străine lui, în orice caz opuse comunității. Strigătele „reformați omul,“ „schimbați sufletul,“ „dați un nou conținut vieții,“ „formulați o concepție nouă despre lume și viață“ etc. dacă vreți înlăturarea răului, sint la modă. Se trâmbițează peste tot ca un leit-motiv al oricărei preocupări și piatră de temelie a oricărei reforme.

Și, firește strigătele sint simptomatice, pe deplin grăitoare. Se cer imperios măsuri noi, pentru cimentarea unei serioase așezări, cu alcătuirii noi, conforme vremii. Dar, strigătele de desnădejde nu sunt încă un indiciu că se face ceva. Tot așa nici critica. Trebuie o muncă serioasă, constructivă care, sondând realitățile, cu bisturiu de chirurg, să taie plaga și să impună o orientare nouă. În locul criticei, o directivă; a palavragelii; o sămânță care să dea rod; a comodității, sfortșarea pozitivă creatoare.

Un sămbure merit să suscite o discuție măcar, dacă nu să dea rod, sânt aceste considerații în jurul temei favorite oamenilor de școală: *omul de caracter*.

* * *

1. Pentru a se putea sesiza și determina cu oarecare exactitate temelia pe care se clădește caracterul, se cere un efort de coborâre în adâncurile și sinuozitățile vieții psihofiziologice. Un cantonament temporar aici, utilizat cu grije, desvăluie fapte și stări cari dau primele indicații în direcția de dezvoltare și manifestare a vieții omenești, deci și a caracterului lui.

Găsim aici, la rădăcimile vieții psihice, dacă o urmărim de la naștere până la complecta maturizare, grupe de porniri puternice, sădite în structura vieții organice dela naștere chiar. Se găsesc trebuințe, tendințe, impulsuri, instincte, emoții și afecte pe lângă activitatea intelectuală. Și, ceea ce trebuie remarcat, și cu tărie accentuat, este faptul că aceste porniri date nativ joacă un rol mai important în viață decât activitatea intelectuală. Căci ele stau la baza vieții, formează însăși viața, și, intrate în joc, aservesc inteligența. Inteligența, sub forma ei primitivă, rudimentară, este doar un instrument în mâna vieții pentru satisfacerea acestor nevoi imanente organismului. Funcția

ei originară, organică, nu este să furnizeze cunoștințe, și să servească drept mijloc de orientare pentru nevoile vitale. Numai cu timpul și-a cucerit autonomia funcțională devenind instrument de cunoaștere desinteresată. Viața în ultima ei analiză, cea primară, este un complex de activități rudimentare, foarte puțin spiritualizate, unde pornirile native: emoții primare, impulsuri, necesități vitale, instincte, etc. dețin locul de cinste. Ele formează toată viața. Subt imboldul lor, ființele lucrează. Deslănțuirea lor pun organisme în mișcare, le fac să lupte. Ele constituie factorul determinant al oricărei activități și formează izvorul de energie al proceselor vitale și psihice.

Aceste porniri native puternice, cari își reclamă insistent dreptul la viață, nu sânt date, la naștere, bine încheiate, fixate într'o formă rigidă și cu direcții stereotipe de manifestare. Cel puțin la om nu se găsesc așa. Ci, ele sânt labile, mlădialite. Deși structuralizate într'un tot unitar, cu direcții de activitate nativ designate, sânt încă destul de plastice. Adecă, se lasă modelate, dacă nu total, în parte măcar. Se pot face oarecari îndreptări, dacă nu radicale, parțiale. O influență sistematică, cu grije, executată asupra lor poate introduce modificări cari, uneori merg foarte departe și schimbă mult aspectul natural, primitiv, al acestor porniri și, prin ele, al vieții întregi.

Maleabilitatea lor, permițând transformarea lor, este prima condiție a educabilității deci, primul pas în cimentarea caracterului.

2. Pornirile native, deși structural, la naștere, nu sânt definitiv încheiate, rigide și de netransformat, se prezintă totuși într'o unitate, sânt un întreg, pentru că organismul în care își au rădăcina este unitar cu structură și funcțiuni. Iar această unitate organică se trăiește conștient, individul își dă seama că este o unitate, căci toate acțiunile lui îl relevă într'o asemenea ipostază, toate acțiunile pleacă dela el și se întorc asupra lui, el face eforturi, suferă, se bucură. Altfel zis, organismul lui este un focar central, *un eu*, piatra de temelie a vieții lui, ale cărei manifestări, toate, gravitează împrejurul lui. Și acest *eu* central nu este decât un nume colectiv dat unității structurale ale pornirilor fundamentale vieții dominate și ținute în frâu de cea mai puternică dintre ele: conservarea proprie. Ea, conservarea

proprie, pe un plan ridicat — spiritualizat puțin — sentimentul demnității proprii, stă în centrul vieții fiziologice și psihice, emanație și reprezentantă fundamentală a eului. Este tendința cea mai puternică a lui și pururi dominantă.

3. Unitatea aceasta a vieții psihologice, schițată nativ cu direcțiile ei înăscute de activitate, este întărită, în primul rând, prin *exercițiu*.

Subt stăpânirea necesităților impulsurilor înăscute, în primul rând fiziologice, organismul omenesc se pune în mișcare și urmărește achiziționarea lucrurilor pretinse de trebuințele native. Inșă, mișcările ce le face omul la început sînt dispartate, fără sistem și nu duc la rezultat decăt după grele și anevoiase eforturi. Prin încercări repetate, exercitând mereu, copilul ajunge să-și coordoneze mișcările, dându-le o eficacitate maximă cu minimum de sfortăre. Se ajunge aici printr'o selecție a mișcărilor. Cele utile cari duc la rezultatul dorit, se aleg, cele inutile împovărătoare ale acțiunii, se înlătură, iar odată alese, mișcările utile, repetate des, ajung să se fixeze, formând sisteme unitare, a căror declanșare duce la efecte sigure. Așa ajunge copilul ca să umble, să se îmbrace, să scrie, etc.

Prin urmare, se operează, prin exercițiu des repetat, o întărire și o îndreptare a unității organice care, originar, la naștere prezintă multe lacune de manifestare deși unitară ca structură. Rezultatul este o cimentare temeinică a unității vieții, trăită în conștiință, subt forma unei tensiuni încordate a eului, însoțită de un puternic sentiment al realității lui. Subt acțiunea exercițiului, ca subt influența unei baghete magice, conștiința realității eului, deci a unității vitale, iese conturată și întărită.

4. La cimentarea unității, colaborează, pe lângă exercițiu, și alți factori în primul rând societatea. Pentrucă omul nu trăește izolat, singuratec, ci în mijlocul unei societăți, constituită dintr'o grupare de indivizi, deasupra căroră planează, cu veșnica lor amenințare, regulele morale, religioase, juridice și culturale. Ori, prins în acest angrenaj, individul, vrând nevrând, este asimilat lui, este înglobat în viața socială. De mic copil, societatea vine cu desideratele și opreliștile ei, cerând individului să li se conformeze. Il silește chiar. Iar individul, ca o condiție sine qua non a traiului în comun, își însușește manie-

rele colective de a vedea, gândi, simți, și activa, procedând și el la fel cu ceilalți indivizi din societate. Astfel, omul dobândește o serie de habitudini colective, de deprinderi pe cari și le însușește ca fiind ale sale. Și, în acest mod, conformismul social îndeplinește rolul unui determinant în fortificarea și încheierea unității vieții, mai ales psihice. Unitatea vieții sociale se suprapune vieții individuale și o încadrează. Adaptarea și respectarea vieții sociale însemnează, pentru individ, pacea și liniștea personală, depășirea și nerespectarea regulilor sociale, urmată de sancțiuni, însemnează neliniște. Din toate acestea eul individual câștigă tot mai mult convingerea că este ceva înafară de el, mai puternic decât el, față de care existența lui este dependentă. Prin aceasta, realitatea obiectivă și a eului se conturează și se întărește convingerea în realitatea lor. *Omul ajunge la conștiința de sine.*

5. Aici, pe acest plan ridicat, unde pornirile native sînt încheiate în sisteme unitare, conștiința de sine apărută, se poate — abia — vorbi de caracter. Rezultă, în primul rînd, dintr'o organizare structurală a vieții psihofiziologice prin exercițiu și subt influența mediului social cari, prin influențe treptate, mai mult sau mai puțin sistematice, îndreaptă individul pe făgașul ce duce la conștiința de sine, îl fac să-și simtă unitatea vieții lui, a eului lui, în opoziție cu viața socială și casnică.

Dar, prin aceasta, procesul de formațiune este doar început. Peste organizarea interioară, mai mult structurală, a vieții, începe opera inteligenței. Ea, inteligența, care, în primele stadii evolutive, rămâne în umbră, pășește acum pe primul plan și începe să dicteze vieții. Viața câștigă un nou stăpîn în persoana ei. Prin ea spiritul ordonă materiei, iar materia, întimidată, rușinată de ea însăși, se retrage pe al doilea plan.

Ceeace face inteligența pentru viață, pentru caracter, căci el ne interesează acum, este că îi dă directivă, aprinde farul dătător de direcție pentru corabia în lupta cu valurile, trasându-i un drum. Mai concret, inteligența, sondând și sesizând restul realităților, sprijinită pe ele, impune vieții o ținută în fața existenței. Clădește din materialul ce-l are la îndemână, o concepție despre lume și viață, în care, ca într'o cușcă, închide

viața rebelă, frământată de pornirile native, iar viața, prinsă în cleștele sistemului de cugetare și acțiune prezentat de inteligență, este silită să se modeleze și conformeze regulilor impuse acolo. Pornirile instructive dobândesc, astfel, o puternică frână, sînt oprite în manifestările lor libere, native, și canalizate după ordinele de inteligență.

Pentru omul de caracter nu este însă absolut necesar ca sistemul de viață, după care își conduce viața și reglementează acțiunile, să fie cu totul nou, sau cu un cuvânt răsunător, original. El poate fi împrumutat, fie din mediul social, fie dela un alt gânditor. Căci modele de imitat se găsesc destule. Și, cei mai mulți oameni așa fac. Își însușesc o concepție despre lume și viață dela alții, imitând viața altora. Mai ales sistemul de gândire creștin este cel uzual în cultura noastră europeană. El servește ca îndreptar de viață indivizilor și chiar societăților. Principalul este ca sistemul respectiv, creație proprie, sau împrumutat, să fie trăit. Adecă, viața individuală să se încadreze organic, în el și prescripțiile lui să fie urmate. Teoria și practica să fie conexe, legate, nu divergente. Normele de conduită fixate intelectual, practic să fie repetate întotdeauna, fără abateri, sau cu cât mai mici abateri, pe cât se poate, de loc.

6. Concepția de viață, cu normele ei de conduită practică dictată de inteligență vieții, nu este în niciun caz comodă pentru viață. Se suprapune vieții ca un alter—ego, iar prin caracterul ei frenatoriu și normativ, stânjenește deslănțuirile naturale, primitive, ale ei. Deaceea, constituie o povară de care viața, în fiecare moment, ar vrea să se debaraseze. Ca să poată ține în frâu pornirile vieții inteligența face apel la un alt factor sufletesc, voința, care, deslănțuit odată și oțelit în lupta cu instinctele, împinge viața pe făgașurile designate de inteligență.

Voința țâșnește din structura vieții psihofiziologice organizate ca o nouă forță morală care canalizează clocotul vital spre țelurile dictate de concepția despre lume. Structura vieții, ajunsă la închegare și conștiința de sine prin repetate exerciții și dobândire de habitudini, pune în joc energia de care dispune ca să urmeze desideratelor spirituale. Tensiunea sufletească interioară se deslănțue, ca un uragan, și subț supravegherea

forței morale, *voința*, părăsește făgășele native, originare, de manifestare, pornind pe altele noi, dictate și impuse de acel alter—ego: sistemul de viață. Ea, *voința*, face ca teoria să fie pusă în acord cu practica, mai corect zis, încadrează activitatea individului în legi dictate de rațiune.

7. Deci, când se vorbește despre caracter, trebuie să se știe un lucru: baza lui este, în primul rând, fiziologică și apoi psihică, liniile mari ale temeliei lui sânt trasate în mod nativ, prin faptul că viața este, înainte de toate, o structură psihofiziologică, animată de porniri fundamentale puternice. Peste ele, peste aceste porniri native, se clădește caracterul, ca o casă pe temelie de beton. Operația nu se face însă singură, ca la orice clădire. Așteaptă meșteri dibaci cari, prin munca lor, să îl traseze și execute. Căci, *omul de caracter se formează, nu se naște, caracterul se dobândește, nu se moștenește*, deși la temelie stau pornirile vitale.

Factorii cari îl ajută s'au menționat. Exercițiul și mediul social al caror rol este cimentarea vieții; inteligență, dictatorul vieții care, prin concepția ce o prezintă, reglementează conduita vitală; și, în sfârșit, *voința*, puterea executivă, canalizează energia vieții pe făgașurile dictate de inteligență.

Prin colaborarea efectivă acestor factori: date native, încheiate într'o unitate sub influența exercițiului și a mediului social, o concepție despre lume și viață, și o *voință* tenace care să puie de acord fapta cu ideia, factori legați într'un tot unitar cristalizat, se naște caracterul. Iar individul care îi realizează este *om de caracter*.

Notele lui distinctive, exterioare, sînt: consecvența în atitudini, omogenitatea acțiunilor și perseverența în acelaș drum, croit după planul inteligenței. Ținuta omului de caracter este constanța în idei, angajamente și acțiuni. Viața lui se desfășoară pe platoul spiritual unde, pornirile instinctive sînt înfrâ-nate, clocotul interior răscolitor al sufletului, canalizat după indicații superioare, spirituale, iar manifestările și acțiunile, fac corp cu viziunea ce o are despre realitate.

Astfel stând lucrurile, reforma necesară trebuie să plece din interior, dela suflet, cum toți o cer, și prin ea, regenerarea socială și spirituală. Inșă pentru aceasta nu este suficient strigătul de desnădejde și critica distructivă. Trebuie o muncă pozitivă, de creație, o muncă ale cărei prime roade să se vadă asupra sufletului ce se erijează în postura de reformator. Fiecare individ, înainte de a porni la reforma grupului să-și reformeze sufletul său. Numai atunci are dreptul să critice și să propună schimbări când și-a gospodărit propria-i viață. Altfel, nu.

Ion Covrig-Nonea

Soarele dela 1 Decembrie*)

Iui Nicolae Albu

Soare basarabean cu febre; bate'n ferești cu degete acvatice
Și s'a vărsat ca (un) aur prețios peste noroiul căilor largi.
Casele par mai curate: se'nalță încet jucăușe
In clinchetul orelor solare, târzi și tomnatice.

(Mândru mai era asnoapte gătită
Luna: mi-a venit ca o fecioară'n așternut.
Am întins brațul și gura am deschis să o sărut,
Dar fugia prin toată casa despletită).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Helios, fecundarea sămânței, dece redesgheți
Cărarea, pe unde mă duc la domnița de sus?
Și ieri te-am pândit cât de măreț ai apus
Și cum pe stuhul caselor creșteau imenși bureți.

Lacrima fetei s'a uscat și ochiul stins ca o petală,
Trupul istovit se întinde în lenjurile noi.
Răstoarnă-i în sânge viu tonic și amploși de cirpoi
Și obrazul într'o baie de aur îl spală.

Strălucită fie steauă sub care s'a zămislit
Feciorul de crai, ca un fir de grâu (în cernoziom) basarabean,
Ce-i netezește, ca'n tr'un mare elegiac roman,
Cu palmele capul vioi bogat despletit.

E. Ar. Zaharia

*) Din „Marathon“

Școală și școală

Intre școala No. 1 de fete și școala No. 2 nu e absolut nici o deosebire, cel puțin în ceea ce privește înfățișarea exterioară. Amândouă au câte opt ferestre mari, la stradă, cu o ușă arătoasă la mijloc, cu o grădiniță cu brazi piperniciți și cu alee așternute cu pietriș mărunt.

Chiar și în interior e cam același decor: un holl la mijloc în care directoarea își păstrează leandrii și lămâii și patru clase cu câte trei șiruri de bănci tocite, cu tablouri reprezentând căteava Molda a lui Dragoș sau pe Ștefan cel Mare bătând noaptea la porțile Cetății Neamțului, cu o hartă veche a Europei de dinainte de războiul cel mare și cu trei sau patru institutoare, care veșnic te întreabă de leafă.

Și totuși între cele două școli sunt așa de mari deosebiri!... Și este și firesc deoarece sunt așezate pe două meridiane deosebite. Școala No. 1 e vecină cu marele bulevard care traversează orașul, cu Banca Națională, cu Primăria, cu palatul lui Tache Brânzaru, milionarul cel mai proaspăt și cel mai respectat al orașului, cu clubul „Unirea” unde nu joacă nimeni cărți și nu se trișează decât noaptea și cu, în sfârșit, toată măreția „culturală” a protipendadei orașului nostru, pe când cealaltă școală se ridică la marginea orașului în mijlocul unui popor de colibe umile, de bojdeuci îngenunchiate, într’o stradă în care vara te îneci în nouri de praf, iar iarna într’o spăimântătoare mocirlă.

Dar deosebirea cea mare între cele două școli o fac elevii. La No. 1 fetele vin fie însoțite de-o ordonanță sau de un servitor, fie în trăsura regimentului sau într’ altă trăsură particulară.

Trebuie să fie totdeauna „cineva” care să le poarte ghiozdanul. De ce s’ar osteni fetele cu ghiozdanul lor de piele? De ce s’ar osteni să meargă pe jos când există un „cineva”, care să le servească? Sunt copilițe dolofane îmbrăcate în costume alese și care zâmbesc mereu.

La școala No. 2 vin în schimb înotând iarna prin nămeți și toamna prin noroaie copiii ofiliți ai ceferiștilor, ai zarzavagiilor dela marginea orașului, ai tuturor acelora cu care viața socială n'a fost prea darnică. Rochia fetelor e toată petecită și 'n loc de ghiosdane poartă săcuiete de păr de carpă sau de cânepă. Li auzi de departe pe copilași târșind prin noroi pantofii prea mari și zdrăncănind, în loc de plumier o cutie de cremă de ghetete în care și au pus penițele, câteva mărgele de sticlă sau doi—trei nasturi de tinichea.

Copiii aceștia ai sărăcimii stau ades la câte 1 sau 2 kilometri depărtare de școală. La amiazi — de când, din nefericire pentru ei, s'a introdus orarul pe întreaga zi — ei rămân să mănânce la școală.

M'am furișat într'o zi să văd ce mănâncă de amiazi fetele dela școala No. 2, care nu se pot duce acasă.

Una a scos din săcuiet mămăligă și ceapă, alta câte un codru de pâine neagră și un cârnat bine păturit într'o bucățică de jurnal, una pâine și cu de doi lei halva și alta (ei, dar să știți că e autentic!) venise la școală cu ulcica cu fasole, pe care a scos-o tacticos din săcuiet, în ciuda celorlalte colege par'că.

Și m'am gândit atunci la un adevăr elementar, pe care mulți totuși nu reușesc să-l vadă, că școala nu se face numai cu ziduri, că eroismul dascălilor poate să rămână în parte steril câtă vreme materialul cel mai prețios al școalei: copilul, este flămând și hărțuit de mizerii.

C. Pajură

Pentru 24 Ianuarie 1918*)

*Sub albele giulgiuri dorm triștii Carpați
Și vulturii zboară tăcuți către culmi...
Doar gemete slabe sosesc dela frați
Prin foșnet de cetini, prin freamăt de ulmi...*

*Tac armele 'n șanțuri... Cu ochii de pază
Ostașii prin negura nopții veghiază...*

*Tac armele 'n șanțuri, dar sufletul bate
Mai cald, mai aprins, mai nebun ca oricând,
De-abia mai încapă în strâmta cetate,
Și bate aripa bătrânului gând...*

*Bătrânele visuri se 'nalță spre stele
Bătând mai departe din aripe grele...*

*O, visul, pe care strămoșii-l visară,
Găsește azi dreptul și drumul spre trai,
Trăește în sufletul nostru de pară!
E viu! Va vorbi prin al armelor grai!...*

*V.n. norii și soarele aprins va răsare
Mirat de schimbarea atâtor hotare...*

---

*Rostită cu ocazia sărbătorii zilei de 24 Ianuarie 1918 la Regimentul
3 Recruți în com. Dumești, jud. Vaslui.*

*In ziua aceasta, în care — amintirea
Ne spune de frații uniți pentru veci,
De dor și de lacrimi ne umple privirea
Și 'n noaptea din față ne-arată poteci...*

*Dar armele tac, — și doar ochii de pază
Prin surele neguri în noapte veghiază...*

*Mi-e gândul la Tine, o, Rege al meu
Și ochii la sacra Ta spadă,
Ridic-o mai sus și cădea-va mai greu,
E ziua când trebuie să cadă!*

*Și — atunci auzi - vom zornire de fier,
Strivite cătuși vor zace în risipă,
Poporul cu brațele 'nlinse spre cer
Va plânge săvînd sfînta clipă...*

*Și goarneauale Tale suna-vor atunci
Vestînd biruința pe dealuri, pe lunci ..*

*E iarnă... Sub giulgiuri dorm triștii Carpați
Și vulturii zboară tăcuți către culmi...
Doar gemete slabe ne vin dela frați
Prin foșnet de cetini, prin freamăt de ulmi. .*

Sublt. Vasile Al-George

Folosind întrebările copiilor

b) Școala.

„Respectați pornirea de a întreba mereu și răspundeți cu toată bunăvoința și seriozitatea, stimulându-l să cerceteze neconținut și să dobândească știința ca pe un rezultat al propriilor încercări...”

(Tr. Belcescu)

Dacă părinții pun prea puțin preț în educația copiilor pe întrebările lor (ale copiilor), — din cauza ignoraței, lipsei de timp, lipsei de înțelegere, — dacă satisfac prea puțin și în mod iluzoriu setea de a ști, de a afla, — manifestată prin inepuizabile întrebări, cu care asaltează la orice pas, în orice clipă, — apoi nici școala, organul oficial al educației, nu face mare lucru în această chestiune.

Școala actuală este încorsetată într'un program fix, fad, cu procedee eronate, superflue și inumane, unde dascălii perorează, deapănă știința depe catedră, — retoric sau monoton, după tip, dispoziție și vocație, — iar elevii fixați în bănci, în poziții adesea incomode, *ascultă cu ochii*, căci gândul le sboară aiurea, la clocotul vieții din afara clasei, mistuiți de noianul întrebărilor ce-i obsedează și la care așteaptă inerentele răspunsuri. Întrebări, care dacă nu mor înainte de a fi rostite, mor cu certitudine imediat ce-au fost formulate, nedeslănțuind nici un răspuns de la cei cărora au fost adresate, primind în schimb apostrofări ca: „*lasă-mă împace!*... „*fugi d'aci cu năsbățiile tale, etc.*

Repetăm încă odată, înfim de puțină atenție se dă acestei caracteristici sufletești: curiozitatea — manifestată prin multiple întrebări de tot soiul, desigur, din cauză că mai toți nu-i înțeleg rostul considerabil și inerent și mai ales, nu-i cunosc aportul eficace în educație și instrucție, deși ar trebui utilizată cu maximum de profit.

Nici că se poate o ocazie mai certă și mai salutară pentru învățători de a-și apropia elevii sufletește. Se topește depărtarea se rup zăgazarile, înțelegerea vine de la suflet la suflet. Refractorismul notriu uin sufletul, la majoritate din școlarii actuali, față de școală și învățător implicit, se va topi la moment, căci intimitatea, survenită în urma satisfacerii părintești — nu în sensul pejorativ al cuvântului — a întrebărilor ce le pun copiii, va da naștere unei dragosti indistructibile față de învățător și școală, cheia de boltă într'o veridică educație temenică, salutară.

Atât și ar fi deajuns spre a stărui pentru respectarea și satisfacerea întrebărilor elevilor în școală.

Satisfăcând curiozitatea, manifestată prin întrebările ce le pun, li se desvoltă inteligența, spiritul de observație, atenția, spiritul de discernământ, și acesta foarte mult prin propia-le contribuție.

Obligându-ne să le răspundem, primesc și asimilează cu mai multă ușurință și cu șansă de durabilitate cunoștințele pe cari li le împărtășim. „Slăviți clipa aceia în care copilul vă intinde potirul experiențelor și cunoștințelor sale, ca să mai adăogați ceva“. (Tr. Belcescu).

Cu această ocazie li se verifică toate ideile eronate ce și le-au format eventual singuri, în legătură cu diferite lucruri și acțiuni, etc. „Trebue să utilizăm și să ghidăm experiențele, copilului, în loc de a le impune pe ale noastre“. (Ad. Ferrière.)

Solicitând părerea, ajutorul nostru, ar fi o crimă să le refuzăm ajutorul, atât pentrucă-i lipsim de aceiace setea sufletului lor reclamă, ci și pentru faptul că ni-i îndepărtăm psihicește, tocmai pe aceia pe care trebue să-i creștem prin iubire, către iubire.

Întrebările lor, oricât de naive, sunt interesante, mai ales că sugerează chiar învățătorilor nou interes pentru anumite lucruri și acțiuni, ba chiar le atrage atenția asupra unora de ei neștiute.

Dar nu numai atât. Stând cu ei de vorbă, intim și ascultându-le destăinuirile, învățătorul le poate cunoaște în mod cert și fidel bagajul limbajului și va ști ce anume cuvinte, expresii și fraze să utilizeze în tratarea lecțiilor, ca și în vorbirea liberă, spre a putea fi înțeles de toți și în întregime.

Tot cu această ocazie își controlează ei expresiile vorbirei, își îmbogățesc vocabularul și obțin mai multă logică în formularea frazelor.

Ies din tipicul răspunsurilor după calapodul fad pretins de învățător și școală, sunt mai mult *ei*, în vorbirea, întrebarea și răspunsul lor. Prin suflet din sufletul lor, creiază, sunt mai sinceri.

Ți-e mai mare dragul, observând câtă seriozitate, cât interes pun acești naivi copilași în discuție, în disecarea unui lucru, unei chestiuni oarecare. Câte n'ar vrea să știe copilul!... Până și cele mai subtile acțiuni și pe cei mai misterioși eroi ai poveștilor ce le-a fermecat sufletul atâtea seri la rând. Incepând cu cele mai infime și mai nefinsemnate lucruri și ființe și sfârșind cu cele mai mari, mai superioare și interesante, pe toate le vor știute de mintea lor pururi iscoditoare.

Nu mai vorbim de bucuria ce o au văzând că și învățătorul manifestă interes pentru ideile, impresiile ce-i tentează și-i obsedează pe ei. Tresaltă de veselie, și 'n aviditatea de a ști, vin cu noi chestiuni și nu pierd niciodată ocazia de a se releva. Și iată cum printr'un lucru de nimic, — cum s'ar spune — se pune în mișcare resortul cel mai eficace al dorinței de a ști, de a cerceta, de a face investigații prin propriile lor puteri, îndemnuri și spese.

Nu trebuie neglijat nici faptul, de aceeași importanță, că această tendință a copiilor spre întrebări este o nimerită ocazie de a le cerceta și cunoaște sufletul, satisfăcând astfel o cerință imperioasă — condiție sine qua non — pusă de șc. nouă, ce tinde a se instaura pe baze cât mai solide, cu sorți de isbândă din ce în ce mai siguri — cunoașterea individualității elevilor. După feiul întrebărilor pe care le pun, observăm spre ce anume lucruri înclină, ce spirit sunt: abstract, concret, obiectiv, subiectiv, etc, care le este spiritul de observație, raționamentul, gradul memoriei, inteligenții, gradul de activitate, voința, emotivitatea etc. Cu această ocaziune se completează și verifică celelalte mijloace de cunoașterea individualității, dar se ajută cert și fidel și prin acest mijloc la satisfacerea acestei cerințe.

Dar spre a se ajunge la respectarea acestei tendințe naturale copilului trebuie ca învă. să aibă mai întâiu vocație pentru misiunea sa, să iubească și să știe iubi pe copil și ca ultim corolar, să fie dornic și iubitor de discuție. Aceste însușiri psihice îl vor îndemna nu numai să se apropie de copil ascultându-i pulsațiile inimii și vraja întrebărilor sale, dar să-și rezerve și timpul nece-

sar acestor confesiuni psihice reciproce, cu toată programa riguroasă și fadă actuală.

Întrebările copiilor sunt „brazde, proaspăt întoarse, asupra cărora să te pleci și să înfigi sămânța.“

Numai când se vor pătrunde de însemnătatea instructivă și educativă a întrebărilor copiilor, părinții și educatorii, nu vor mai rupe firul întrebărilor, categorici, bruscând voioșia, mobilitatea și comunicativitatea lor, prin admonestări și îndepărtări intempestive, nedându-și seama că împiedică dezvoltarea naturală a unor ființe care-și cer dreptul la viață și la formarea psihicului lor în raport cu cerințele interioare.

Florian Stănică

Fântâna

BCU Cluj / Central University Library Cluj
**A'n cremenit fântâna'n răspântie de drum
 — Troiță mbălsămată cu-al florilor parfum —
 Se picură seninul în lanuri strop cu strop
 Și 'n apa din fântână cad stelele potop.**

**In șghiab se scaldă cerul pe trup cu licurici
 Când vin să se adape și ingerii aci;
 Pe cumpănă se ceartă un greer și un brotac
 Și 'n umbra ei visează un pui de pitpalac.**

**Cum stă proptită 'n noapte cu furca pe răzor
 Un cocostârc îmi pare de veghe 'ntr'un picior.**

Florian Stănică

CĂRTI

Anton Holban: Ioana*. Într'un orășel mic cât o scoică, sub geana Munților Metalici, a luat ființă o editură, datorită mai ales idealismului de care e călăuzit sufletul acestei noi edituri ardeleni, d. Gheorghe Minovici, al cărui nume l-am întâlnit în paginile vioiului „*Abecedar*“ de odinioară, dela Turda.

Citiseam anul trecut undeva despre proiectul unei edituri la Brad. Dar atunci era vorba de editarea *numai* a câtorva tineri scriitori ardeleni. Ori, apariția unui roman de dl. A. H., nu respectă afirmațiile d-lui Gh. Minovici, fiindcă autorul *Ioanei* nu e chiar așa de tânăr în literatură (a scris acum 5—6 ani la „*Ancora*“ *Romanul lui Mirel*, apoi *O moarte care nu dovedește nimic* și *Parada dascălilor* la „*Cugetarea*“), și nu e întâmplător — nici din și nici în Ardeal. Aceasta, ca o simplă nedumerire. Fiindcă am scris despre editor, nu e mult dacă vom recunoaște că a întrecut prin eleganța tiparului și a formei, toate editurile românești.

E cea mai frumoasă realizare tehnică editorială, pentru cartea românească.

Editura dela Brad începe sub semne bune. Unul din cei mai personali scriitori ai generației tinere, dar nu cel mai autentic, semnează prima carte.

Cu dl. Anton Holban se petrece ceea ce se petrece și cu d-na H. Papadat - Bengescu: originalitatea lor se confundă cu scrisul lui Marcel Proust. Creația literară a D-lui A. H. fie chiar și tributară literaturii proustiene, se separă de a tuturor scriitorilor noștri printr'o alambicare a căldurii și luminii lăuntrice. Deaceea nu e spontană și e *vot* colorată cu intenții etice și estetice. Li rămâne o mare calitate, însă; din diferitele aspecte ale sufletului, filcul tragicului nu imprimă o exteriorizare vulgară, ci se consumă interior ca o grămadă de jar în cenușa vetrei. Personagiile din cărțile lui sunt tipi ca mine, ca d-ta și ca dumnealui; gem, scrâșnesc, intră în uzul social cu pretenții și scrupule ce-i fac *neliniș-*

tiți, până când înduioșarea destinului îi atinge, pe unii rigoarea morții, iar pe alții îi situează în pajiștele vieții în chip fericit.

Cartea de față, după titlu ar vrea să însemne mult. Din nefericire, nu e. Poate *Ioana* e o carte de *exercițiu*. Importante sunt cărțile de *probleme*.

Se pot aduce multe obiecțiuni concepției integrale și realizării acestui roman. Nu orice mod de viață a literatului prezintă o valoare cum crede el pentru a fi transpusă și transformată într-o operă de artă. Când un roman nu închide pasiuni mistuitoare, nu stîrnește simpatia și aderența măcar simbolică, a rațiunii. E cazul cu *Ioana*, care nu se abate prea mult dela aceste considerații. *Ioana* soția (sau iubita?) lui Sandu e o femeie cu o psihologie în care ar părea că se elimină liniștea fizică, fără a fi un caz patologic.

Din relațiile sentimentale (așa de puțin sentimentale) dintre Sandu și *Ioana*, se înfiripă o căsnicie, mai mult ieșită din jocul fanteziei autorului. O ceartă, sau cam așa ceva, îl determină pe Sandu să plece la București (ei stăteau toată vara la Cavarna), unde trăește o viață lipsită complet de variațiuni sufletești. Într-o zi, se reîntoarce la Cavarna, se adaptează mediului deacolo-permanent motiv de nemulțumire — și își împlinește un fir trainic de suport moral. O mărturisire a *Ioanei*, că s'a dat altuia în lipsa lui mai mult ca o răsbunare — fiindcă așa o îndemna cugetul să facă deși *îl iubia* în mod constant pe Sandu, pare a înălța un zid între ei deaci înainte. În sinceritatea inimii, Sandu într'adevăr *n'o iubea*, și totuși *o iubea*. Doi îndrăgostiți nenorociți, din cauza că femeia a păcătuit, înainte de a-și oferi curățenia trupului iubitului. Tovărășia lor în rit social, e chestiune banală: se atacă, împunsăturile dintr'o parte și din alta zăngănesc ca două săbii în mâini agitate, nici unul nici altul nu pleacă depe teren. Și iar *da capo*. „Doi oameni cari nu pot trăi unul fără celălalt și totuși se chinuesc“. Acesta e tragicul temei cu articulație și construcție, serioasă de altfel.

În anturajul lor întîlnim pe Vicky — sora *Ioanei* — Roza, verișoara lor, Arabella, Charles, pisoiul Ahmed și soții Axente. Afară de Vicky, toți n'au nici un rol important, cași cînd n'ar fi înrudiți cu personagiile principale. S'a spus că dl. Anton Holban e un subtil analist al sufletului. Eu n'am prea găsit această însușire în *Ioana*. Ba din contră, mi-s'a părut bizar, confuz pînă la neîn-

teles. Lasă impresia unui mister voalat la sfârșitul acțiunii. *Ioana* e o carte de incertitudine și de psihologie statică. Aceasta o recunoaște și autorul printr'o confesiune despre rostul acestei cărți. „Dece scriu această carte? Din mania de autor, care profită de experiențele lui intime, ca să le dea în vileag și să aștepte laude? Din nostalgia după vremuri care se duc? Dar mai ales, (nu prea e literar) e țipăt către oameni ca să mă consoleze și să mă vindece. Să-mi deslușească ce s'a întâmplat cu mine și de partea cui e greșala“ (pg. 186). Așa se explică un proces psihologic, o serie de coordonate sufletești? Unde e spiritul analitic din „O moarte care nu dovedește nimic“? Prefer timiditatea când curajul nu e bine condus.

Cu *Ioana*, dl Anton Holban și-a angajat numele într'o mare răspundere din care va învăța încă ceva.

M'am deprins să nu mai cred în puritatea limbii și a stilului scriitorilor noștri. Iată de exemplu și dl A. H. cu toate că a ajuns la maturitatea mijloacelor de expresie, nu ca alți mulți pseudo-literați scrie — probabil după o gramatică proprie — fără control:

„*In cap* purta o pălărie... (pg. 24)

„*Am trebuit* să-l împingem... (pg. 160)

„*Toți au pierdut* capul... (pg. 208).

Scrisul dlui A. H. din *Ioana*, e, dificil, lipsit de coeziune sau mai bine zis, imposibil.

Mai mult decât un sânguincios cultivator al subtilului, dl. A. H. nu poate fi, după romanul acesta.

Editura Pantheon să fie mai severă cu autohtoni.

Sever Stoica: Mileniul

Cînd încep să scriu aceste rânduri despre cartea d-lui Sever Stoica, îmi vin în minte versurile bănățenești ale lui Victor Vlad Delamarina prilejuite de sărbătorirea mileniului ungar:

Voi vi's aduși de vînturi

D'apăi noi - noi ni's acasă.

Dar să intrăm în miezul preocupărilor din «Mileniul» dlui S. S. În anul 1896 se împlinea o mie de ani dela întemeierea statului maghiar. Ungurii pregăteau mari festivități naționale pentru comemorarea acestei date. O parte dintre romîni erau

de părere ca și noi să ne alăturăm, să sărbătorim în confraternitate mileniul cu Ungurii, pentru a evita orice discordie. Acest îndemn — condamabilă lașitate — venia chiar din partea primului ministru al României *Dimitrie Struza* și al unui scriitor de mare prestigiu *Ion Slavici*. Intr'o atmosferă de agitație politică, se ivesc totdeauna cite un Robespierre, sau un Danton. În acel timp, Ardealul nu prea dispunea de oameni politici. Cei ce suportaseră consecințele «Memorandum-ului», erau vlăguți, oboșiți, încă unora nu li se cicatrizaseră rănilile. Se mișcau greu. Iată însă că în această atmosferă, un tânăr student medicinist, d. Alex. Vaida-Voevod, se expune riscurilor.

«Al. Vaida-Voevod îndrăznește să gândească altfel ca primul ministru al României, îndrăznește să gândească altfel decît primul scriitor al Transilvaniei, împotriva tuturor are curajul singular de a fi purtătorul de cuvînt al neamului românesc, de a protesta împotriva mileniului și de a striga, în mijlocul serbărilor, cu glas de tunet, drepturile neamului românesc» (pg. 11).

Atitudinea lui era susținută moralicește abia de două capete luminate ale Ardealului; Aurel C. Popovici și Dr. Ion Rațiu. Steagul revoltei ridicat de Al. Vaida-Voevod la Viena încurînd va stîrni murmurul Budapestei care va cere sancțiuni Austriei contra acestui «valah îndrăsneț». Dar «valahul» a convins pe toți tinerii reprezentanți ai naționalităților din Austro-Ungaria să se întrunească în sala restaurantului *Mitzko* pentru a protesta împotriva Ungariei milenare. Intrunirea are loc în 2 Mai 1896. Ungaria intervine. Poliția interzice ținerea întrunirii. Rectorul Universității îi avertizează — și în mod special pe d. Vaida — că dacă vor continua agitațiile, vor fi eliminați din Universitate.

În aparență, studentimea se calmează. Dincolo însă de zidurile Universității, spiritele se reaprind. Primul gest îl fac naționaliștii germani. Intregul cortegiu de incidente provocate de chestiunea mileniului a fost adus în desbaterile Camerei. Deputații germani—naționali și naționali—creștini, sunt de partea demonstranților. Ungaria primește câteva palme; este atacată pe rând de deputații: Lueger, Brzorád și Hoffmann von Wejfenhof.

Iată ce a deslănțuit curajul unui tânăr student pe care-l vom vedea de aci înainte tot mai mult intrat în luptele pentru

libertatea românilor ardeleni, a cărei dîrzenie culminează în ședințele Parlamentului ungar.

Dl. Sever Stoica s'a dovedit prin prezentul volum un gazetar cu vaste cunoștințe politice și un cald evocator al trecutului acestui distins om politic al Ardealului.

Prefața „Mileniului” constituie o valoare politică aparte de volum. Sunt cele mai frumoase gînduri politice pe care le-a eliberat un creier tînăr pînă astăzi. Dacă n'ar avea atîtea expresii negramaticale și tot pe atît de puțin literare, le-aș memoriza, fiindcă sunt vrednice.

Mircea Streinul: Itinerar cu anexe în vis.*

Prezentăm aici pe unul dintre tinerii poeți bucovineni. Nimenea nu se mai îndoieste că reprezentanții cei mai expresivi ai liricei arborosane sunt domnii: Mircea Streinul, Iulian Vesper, Teofil Lianu și E. A. Zaharia. Toți au făcut parte dintr'o grupare cu un nume frumos, *Iconar*.

Cu alte cuvinte, *iconarismul* era o stare de agitație spirituală, la care au contribuit 13 poeți, unii cu mai puțin alții cu mai mult, așa după cum i-au ajutat puterile. Mișcarea lor avea în ea aerul de dogmă, însă, n'a fost nici intuiție și nici convingere profundă. Dovadă; de aproape un an, asistăm la o regretabilă domolire a entuziastei mișcări literare dela Cernăuți. Cît de rodnică a fost activitatea *iconariștilor*, o dovedesc amplele ramificări lirice regeneratoare unor cristalizări viitoare.

De aci, din acest colț de Ardeal priveam cu jînd la munca întreprinsă de tinerii scriitori bucovineni și, nădăjduiam că într'ozile se va ivi *cineva* și în acest tîrg*) care să ne adune, spre a acționa în sensul prietenilor dela Cernăuți. Astăzi, după un an, simțim tristețea, de a nu mai aștepta pe nimeni, și tot odată de a constata că și *acolo* de unde ne-am ales exemplul, trăesc tot... *oameni*. Iconoriștii s'au împrăștiat înainte de a fi putut da dovadă deplină de puterea talentului, neremarcîndu-se decît cei amintiți la începutul acestei cronici.

În timpul cînd nu mai așteptam nimic dela *Iconar* — fiindcă îl credeam lipsit de animatori — îmi cade pe masa redacției vo-

* Ed. 1CONAR Cernăuți 1934.

*) Tg.-Mureș.

lumul de poezii — poate cel mai mare din cîte s'au scris la noi în ultimii ani — semnat de dl Mircea Streinul: *Itinerar cu anexe în vis*. Cunosc prea puțin antecedentele literare acestui volum, pentru a scrie despre ele.

Deci, mă voi ocupa numai despre ultima carte de versuri a d-lui Mircea Streinul. Nu găsesc exagerate cuvintele lui Sainte Beuve că în poezie să apreciezi nu frumusețea unui sentiment realizat prin ea, ci, intenția, efortul de plasticizare a confuziunii lăuntrice, filtrarea acestei confuziuni prin mijloace proprii. Pornim cu aceste considerații la lectura volumului dlui M. S., nu pentru a atinge anumite susceptibilități, Doamne ferește! D-sa — „prinț cu arme de azur“ — și-a pus în gardă sufletul, pentru orice eveniment terestru:

*„Poetule, ce-ai scris aicea, zodiare,
poate nu-i decît părere:
visul, armele și însuși moartea, care
ne face semn să trecem dincolo de zare*

ca să nu simtă nuanțarea nici a răului, nici a bucuriei, venită de undeva. Pare ciudată, și cu atât mai puțin logică amorfitudinea aceasta de început, pentru că dl M. S. e un temperament cu o fizionomie optimistă, după cum se poate vedea din toate poeziile din acest volum.

(„Cum să mai scriu, când nu mai știu nici o tristețe?

Cînd toată viața mea e numai chiot și nu mai pot plînge“)

Un volum de versuri ca cel al d-lui M. S. îi e greu și celui mai fin analist să-l explice. Prezintă nuanțe variate, sensibilitate pluriformă. Am stabilit poezia acestui cîntăreț arboresan pe două planuri: 1) o irumpere, deslănțuind vibrații de rustic pitoresc, arpegii de pluvium în belșug de imagini; 2) interpretarea (cam liberă) a pateticului religios.

Dl M. S. s'a simțit în câmp deschis, liber, a dat vigoare unor acorduri metalice, cu tendințe largi: se'nflinște omul cu stelele, ca cerul pe creștetul dealurilor, în intensitate desăvîrșită.

Stelele, stelele, stelele... Mircea Streinul e un invertit. Ii sunt dragi stelele. E cea mai sublimă dragoste pe care poate s'o simtă un om.

El s'a desprins de coaja pămîntului, s'a apropiat de stele în chip prestigios. Afecțiunea poetului pentru aceste flori pe plaurul cerului, pentru azurul infinit, îl face să exclame:

Iconari, de ce nu luați cerul în suflet?

Din colbul de stele al cerului urban și rural, M. S. împletește versuri frumoase: prin pregnanța expresiilor ridică sentimentele la gradul de perfecțiunii poetice.

Am întâlnit în „Itinerarul“ lui M. S. imagini puternice care ne dau dreptul să așezăm poezia d-sale cu totul pe un alt meridian sufletesc, decît suavitate și lirism facil:

*„Sorb roua'n rădăcini de grîne-ogoarele.
In văgăuni, întunecimile se strîng.“*

(Panică)

Cîteodată versul rigid cedează unui început de legendă pe modulație plăcută:

*Să vezi tu, mări, pasărea vicleană
cum stelele culege ca un fur;
o ia apoi spre stea răsăriteană,
Sfrînd suav lumina împrejur.*

(Balada răsăritului de soare)

Cu regretul de a amputa frumusețea unei poezii, care îl apropie pe dl. M. S. de Bacovia și Arghezi, reproducem două strofe pentru atmosfera funestă creată de prezența morții:

*Moarte, tare ești bătrînă!
Văd că mult îți trebuie, pînă să vii,
ca să mă iei de mînă.*

. . . . .
*Cînd voi simți că-s al tău bătrînă
și slută fecioară,
voi spune lăutarului să cînte din vioară,
iar eu, monoton,
îți voi spune „Balada Morții“—
balada ta, obosită moarte,—
de bietul François Willon,
și sufletu-mi nopții l-oiu da,
spre'mpărăfta ta
să-l poarte,
ca să se'mplinească voia sorții.*

(Cu moartea la un pahar de vin)

Și aceiași „fecioară slută“ care e la poarta casei poetului în preajma miezului nopții îl face să însingere un ultim cîntec, pentru iubita rămasă în lume:

*Dacă dorul m'a cuprinde
Seara'n cer cînd s'a aprinde,
Crăinicii iubirii tale
îi-oiu trimite stea la vale:
iar spre iad de mi-a'nsemna*

*cumpăna din Zodii drumul,
tu nu plânge că mi-a da
Domnul luminiță'n fumul
noptii ce m'a'nconjura.*

*Și te rog să-i spui livezii
rugăciunea să mi-o spună
pe la ora'n cari hurezii
plâng sub stele și sub lună.*

(Ceremonial pentru noaptea cu moarte.)

Ultima strofă are imperfecțiuni de debutant.

Amintisem mai înainte că dl. M. S. e un interpret al pateticului religios, pe care, însă, îl prea denaturează:

*La ceasul ultim, vin din câmp, în trecere,
Isus și prea iubitul său învățăcel
Ioan; au'n mâini mănunchiu de grâu și
secere,—*

Și ostenit de vreme multă foarte-i El.

(Isus în cartierul industrial)

Sentimentul morții nu cred că l-a exprimat cu o sinceritate mai largă cineva, ca dl. M. S. în rîndurile pentru aducerea aminte a părintelui său și a prietenului mort anul trecut în primăvara vârstei, regretatul poet Ion Roșca.

*„Aici vine numai Ion Roșca; uneori tata — și reverenda
tămîiată e'ntotdeauna plină de pulbere, poate fiindcă trece
prin prea multe stele în drum spre mine; ridică potiru și
sîngele inimii lui Dumnezeu strălucește în sufletul meu.*

*— Ion Roșca, ședeai în partea cealaltă a mesei. Cu o
săptămîină înainte de plecare mi-ai spus:*

— Aș vrea să muncesc și să scriu ca tine.

*Crede-mă, Ion Roșca, aș fi vrut să muncești și să scrii
ca mine; dar este o socoteală care nu este a noastră.*

Și care spune:

*„Tu ai să trăiești“ — și freamătă copacii de această
bucurie.*

*„Tu ai să mori“ — și freamătă copacii de această
bucurie.*

Pentru că Dumnezeu se bucură de tot ce e minune. (pg. 235)

Acesta e misterul călătoriei noastre spre poarta celeilalte vieți; o facem fără tînguire, ca într'o elegie searbădă. Calc ordinea de situare psihică a poemelor din „Itinerar“, de dragul unei poe-

zii; versificația fragmentului istoric al domniei lui Petru Cercel, primul Domn român poet și muzicant, aducător de romantice moravuri apusene:

*Ochi trufași de levantin
vraciu isteț la mueret,
bea doar soare'n loc de vin
că e craiul și poet.*

*Erfinge, seara, trup de păunițe;
„Ah! ce dulci îs fetele muntene!
Au tot noapte deasă pe șuvițe
și sub fuste bun prilej de lene.“*

*Biserici zugrăvise craiul,
cu sfinte — aproape goale ca la Roma
și părea atît de viu alaiul
că simțeau coconii'n nări aroma
vestimentelor de azur în loc
de boarea dulce-a firelor de busuioc.*

Însă:

*țara rău s'a supărat și atunci
ăl craiu șireț s'a dus în lume —
în cetate vre-o treizeci de prunci
n'aveau tată, n'aveau nume.*

(Petru Cercel)

Ar mai fi vrednice de menționat numai *cîteva* din poeziile cuprinse în acest volum pentru că restului nu le recunosc decît o valoare decorativă, ba unele prezintă ici colo reminiscențe din poeziile d-lor Arghezi, Bacovia, Minulescu și Crevedia.

Dl. Mircea Streinul e un poet subtil pe care darurile Polymniei îl vor ridica la înalte indicațiuni, dacă va fi consecvent metaforei și interiorului armonic.

„Itinerar cu anexe în vis,“ inaugurează o carieră în care predilecția lirică întrunește mari calități. Privit tocmai prin prisma acestor calități, volumul d-lui Mircea Streinul contribuie într-o apreciată măsură la îmbogățirea liricei românești.

Nicolae Albu

Octavian Șireagu: Noua lirică ardeleană 1935

(ed. Transilvania, Cluj.)

Când d-l I. Valerian, înfățișează în prefața antologiei, activitatea și meritul literar al tânărului poet și scriitor ardelean Octavian Șireagu, își rezumă considerațiunile d-sale asupra aportului adus la „Viața Literară“ și alte reviste. Ni se pare oarecum circumspectă această catalogare, deoarece, prin antologia poezilor ardeleni, dl. Oct. Șireagu, își leagă numele definitiv de literatura postbelică ardeleană.

D-l Octavian Șireagu, prin „Noua lirică ardeleană“ a dovedit că „Antologia poezilor tineri“ a d-lui Zaharia Stancu, apărută la „Fundațiile Regale,“ a suferit unele lacune, neîncadrând în paginile ei, just și echitabil, pe toți cântăreții noștri actuali.

Comparativ, putem să ne exprimăm în favoarea cărții d-lui Oct. Șireagu, care se prezintă în condițiuni tehnice dacă dacă nu mai bune, cel puțin analoage. Cât privește valoarea intrinsecă, orice apreciere e inutilă, întrucât poezii recrutați de d-l Oct. Șireagu, toți au un nume format, consacrat în literatura noastră, fie prin volume originale, fie prin publicațiile periodice.

Calitatea materialului din antologia poeziei ardeleni, este din toate punctele de vedere bună.

Putem enumera câteva nume de poeți, cari ne sunt prieteni și cu a căror colaborare, revista noastră și-a ilustrat paginile.

Corneliu Albu, descendent din familia lui Șt. Oct. Iosif, în a cărei poezie străbate spiritul mistic; plin de grație ca o madonă japoneză, versuri impregnate de mărgăritare dialectice psalmodiază plin de gingășie, adolescența; *Alex. Ceușianu*, cu sobrietatea poetului format, espectorează versuri majore dinamizate de o formidabilă putere de viață, încununându-și producțiile cu accente veridice de artă, uneori alternând în subtilități nebănuite din fondul psihologic al ființelor mici; Dl. *Gherghinescu Vania*, se difuzează în multiple fragmente de creație spontană, cu versuri de un suflu lăuntric evidentiat prin frământare. În poezia d-lui Vania, obvine imediat, senzația ireparabilului și nu exagerăm dacă îi găsim o notă convergentă cu a marelui Baudelaire; *Ion Th. Ilea*, clocotitor de viață realist până

la brutalitate, emulează cu viața țaranului și muncitorului până la transfigurare. *Const. Miu-Lerca*, de data asta apare cu o notă rustică pronunțată, versuri de o savoare reconfortantă. „Portul și Mândra“ e o poezie care trădează inedite posibilități de creație, de o construcție intimă ineputabilă. Dl. Oct. Șireagu, prin poemele în proză se dovedește de o elocvență spirituală unică, sensibil la cel mai mic svon la cea mai imperceptibilă crispare sufletească, concentrează fidel sbuciumul unei alcătuirii spirituale chinuite de miracolul existenței, evoluând în note patetice, nostalgice, pentru care viața e o infinită renunțare.

Iată o icoană fadă, incompletă, — oarecum — a cărții d-lui Șireagu, care a depus o muncă titanică, sacrificând timp și bani pentru afirmarea liricei tinere ardelene.

Sperăm că volumul va avea o bună primire în publicul cititor, retribuind meritul de netăgăduit al d-lui Oct. Șireagu.

Gh. Freamăt

Gabriel Drăgan: Pe frontul Mărășești învie morții...*)

În romanul d-lui G. Drăgan simțim clocotul surd, de fier și sânge; huruitul tunurilor de toate calibrele, duhoarea stârvurilor și-a gazelor toxice; încordările supreme ale eroilor frontului. Nămolosa, Mărășești și Răzoare. Sim în încleștările și elanul sergentului Ștefan Boteanu și-a fiului său, voluntarul de 16 ani Mircea Boteanu, în „imperiul morții“.

Partea întâia. Nămolosa, Iulie 1917. Sergentul Ștefan Boteanu, scormonește cu palmele pământul și-l dă laoparte de pe șoldurile lui Zaharie Vasile — peste care se surpase malul tranșeei.

Copil din flori — înfiat de cucoana Tinca și soțul ei, Iordache Boteanu din Nicorești — de-o inteligență sclipitoare, ager și neîntrecut la școală, la 20 ani, se căsătorește cu Natalia Poroșnicu, fica unui boernaș. Ștefan Boteanu, scapă din vârtejul luptelor dela Nămolosa, Mărășești, ca apoi în atacul dela Răzoare, să cadă, rupt în bucăți de schije nemtești. În timp ce sergentul Bo-

*) Edit. Tip. Române Unite — București 1934.

teanu se sbătea în brațele morții, la contra-atac cade rănit și fiul său, Mircea Boteanu.

Peste deal la Nicorești, plângeau o mamă și patru orfani, iar în grădina unui spital din Iași, Mircea Boteanu, trist își făurește idealuri, pentru o lume nouă.

Partea a doua. Doisprezece ani mai târziu, tânărul Mircea Boteanu împins de soartă ajunge prof. într'un orașel din Ardeal. Era autoritar, și dotat cu frumoase calități. După un an de studii în Franța, se înapoie „doctor în filosofie“ și 'n curând fu numit, conferențiar la Universitate. În conferințe, în articolelor publicate prin diferite reviste, avea o atitudine de critică justă și hotărâtă. Fire complexă, ambițios, mândru, prea mult conștient de sine și de alții, Mircea Boteanu începe a deveni susceptibil. Incepe să se simtă neînțeles și plictisit de politică. April 1930. Congresul I. O. V. Sufletul acestui congres : prof. Mircea Boteanu. Tineri viguroși ieri, eroi la Mărășești, azi, îmbătrâniți, supți de mizerie, cadavre rătăcite pe scena zilei, târați și loviți pe străzile capitalei. De atunci s'a rupt o coardă în sufletul lui Mircea. Sănătatea și creerii lui erau sdruncinați. De aici înainte îl obseda un singur gând ; la Mărășești, unde doarme Ștefan Boteanu, să ridice o troiță uriașă. Mircea Boteanu străbătu toată întinderea dela pădurea Răzoare până pe frontul Mărășești. Dar acum nu mai era el, ci un altul, dublat : Napoleon Bonaparte, împiedecat de un uluc, a căzut gemînd pe malul iazului Șușița. O singură mișcare, și se prăbuși în adâncurile apei.

„Pe frontul Mărășești învie morții“ este o carte de un realism crud. Strânge inima, doare fiecare pagină a ei. În acest roman Dl. Gabriel Drăgan, pune față în față două lumi : războiul cu toate grozăviile lui de-o parte, răsturnările de valori și preferențele sociale postbelice de altă parte. „Pe frontul Mărășești învie morții“, merită să fie pusă alături de „Nimic nou pe frontul de Vest“. Din paginile acestui volum se desprind o atmosferă de înălțător idealism și cald patriotism, găsim pagini de un sguđuitor tragism. În noianul de cărți senzaționale și pornografice cari inundă chioșcurile și vitrinele librăriilor, Pe frontul Mărășești învie morții, este o carte ce înviorează, edifică și înalță sufletele cetitorilor.

CRONICA MĂRUNTĂ

Casa Școalelor prin Nr. 44070/934 ne-a trimis revistei un ex. din *fișa pedagogică* și unul din *lămuriri pentru utilizarea fișei pedagogice*, alcătuite de d-nii: Iosif Gabrea, Radu Petre și D-tru I. Theodosiu și aprobată de Ministerul Instrucțiunii. Cunoaștem cu toții cât de dificilă este studiarea individualității elevilor și libera lor determinare, cu toate eforturile depuse. „Fișa pedagogică“ întocmită de autorii de mai sus și mai ales „lămuririle“ detaliate pentru utilizarea ei, dau completă posibilitate cunoașterii individualității elevilor. Pentru aceasta o recomandăm călduros. (Prețul ambelor ex. 22 lei. Str. G-ral Berthelot 30. București II.)

* * *

Intocmirea unui program bun pentru o serbare școlară, sau cu adulții, este desigur, pentru fiecare învățător scrupulos, o mică bătaie de cap. Colegul nostru *Ilie I. Mirea* (inv. com. Pisc jud. Brăila), prin cartea sa „*Manualul serbărilor școlare*“ care cuprinde: conferințe, teatru, muzică, dansuri și recitări, contribuie cu mult la ușurarea muncii colegilor dornici de o înnoire lăuntrică în viața școlii primire. După lectura cărții, am constatat că prefațarea în mod elogios a lucrării d-lui I. I. M. de către dl. prof. univ. I. Simionescu și Ap. D. Culea, e absolut justă. Cei ce simt nevoia acestei cărți utile, o pot găsi la ori care librărie, precum și la ed. „Cugetarea“ (Str. Mătășari 23 București).

* * *

Tot o colegă de a noastră D-na Maria Tr. Pețanca — inst. în Capitală, a scos pe piață o carte intitulată „Omăgiu eroilor Horia, Cloșca și Crișan“ cu prilejul împlinirii a 150 ani dela moartea lor. Gest frumos, dacă ar fi pagini comemorative. Răul e că d-na Pețanca a brodat o piesă de teatru — pe *chestia* asta — pentru copii. Și cu asta a greșit. Trebuie să ai nițel simț literar, să-ți ții în frâu fantezia. Inchipuiți-vă un copil, hai să-i zicem, de clasa IV-a, care joacă rolul „Bunicului“, monologînd 3 pagini (!). Atâta trebuie să le vorbească nepoților. Și ei să suporte acest supliciu, ascultîndu-l atenți. Nu e bine de loc doamnă! Și ne mirăm, că doar Dvs. știți ce aia „psihologie“, fie pe scenă, fie în școală.

* * *

Biblioteca *Pământ și suflet oltenesc* dela Craiova prin capabilitatea unui om ca dl. N. Plopșor, a făcut ceea ce n'a făcut nici o provincie; a adunat sub aripa ei pe toți aceia cari prin condeiul lor au contribuit la ridicarea culturală a Olteniei. Pentru priceperea și căldura pe care o pune în realizarea acestor intenții nobile, dl. N. Plopșor merită cuvîntul nostru bun.

* * *

Despre dl. Mihail Sevastos — vestitul Sevastos dela „Adevărul Literar“... s'a scris numai rău. Scrie cîteodată mizerabil omul acesta. O mostră a talentului său literar mediocru, e romanul „Aventuriile din strada grădinilor“, pe care l-a scos anul trecut la „Adevărul“ ni se pare. Dacă multor confrăți nu li-e drag scrisul acestui om, cu atît mai puțin ne este nouă. Dar nu e permis nimănui a judeca cu ură opera

unui artist, cît ce acesta dă semne de îndreptare spre mai bine. Cazul dlui Sevastos, cu ultimul roman din colecția „Rosidor“. *Camioneta verde* e o carte în care omenescul este adîncit și interpretat printr'o psihologie sinceră spre orizonturi sociale. Are toate calitățile pentru a se numi o carte bună, cum atît de bun în, sens uman, e Nichita Adrian eroul principal.

*
*
*

Verusurile pline de tumult și energie reavănă ale talentatului poet ardelean Ion Th. Ilea răspîndite prin diferite publicațiuni, vor apare în primăvara acestui an sub titlul *Gloata*, la una din editurile bucureștene.

(a. n.)

Reviste

Meridian — caetul cinci.

Pulsează din paginile ei multă, multă inteligență și energie care se revarsă în valuri robuste de prețioase emisiuni cerebrale. Din tangoul ideilor armonizate în acest număr, remarcăm articolele d-lor: I. Mi-hăescu, Lucian Boz, Alexandru Assan și V. Valeriu Martinescu. Subliniem în mod deosebit, „Desemnul fără linii“ al dlui Tieberiu Iliescu, pentru dl Nichifor Crainic și *Gîndirea*, deși nu-i dăm dreptate cînd afirmă că „o literatură ortodoxă de cruciați murali, inexact inspirată de mișcările catolice franceze, nu este propriu zis decît un exercițiu mănăstiresc de o calitate misionară redusă și n'a isbutit să fixeze măcar amploarea unui fatalism slavon“. Versuri frumoase semnează d-nii: M. D. Ioanid, Virgil Carianopol, Mircea Pavelescu, Const. Salcia și Teodor Scarlat.

Cronicile literare scrise cu multă viociune, sunt pătrunse de un spirit just. Înșă, păcat că sunt prea scurte și puține.

Domnii dela *Meridian* nu găsesc onorabilă o pagină pentru reviste? Sau, publicațiunea dumnealor e bule-

tinul vr'unei grupe? Atunci, n'am zis nimic . . .

Viata Basarabiei. Din provincia de peste Prut ne vine solie tristă prin peana chiar a dlui Pan. Halippa la încheierea bilanțului a patru ani de apariție a „Vieții Basarabiei“. În mîntea d-sale și tuturor cărturarilor basarabeni, stărue mereu întrebarea de acum patru ani: „cu ce contribuie Basarabia de azi, la sporirea tezaurului culturii și literaturii românești?“ Un răspuns mulțumitor, este îndoelnic. Nu putem spune că nu sunt stăduințe, însă acestea sunt prea mici. „Se pare că Basarabia nu-i în stare să scoată azi din pîntecetele ei un nou B. P. Hașdeu, un Ioan Halippa, alți — Ștefan Cioban, Al. Popovschi, Paul Gore, Petre Cazacu etc.“ Unde sunt condeele cari să poată rîvni la numele de urmași ai lui Const. Stere sau Alecu Mateevici, și Axentic Frunză? Desigur, constatarea d-lui Pan. Halippa, ar trebui să dea de gîndit: celor de peste Prut să-și reabiliteze provincia natală, iar acestor dincoace și nouă tuturor, ni se cere să privim cu mai multă dragoste și interes cultural Basarabia. Insemnăm cîteva nume ein tînăra literatură basarabeană: D. Iov, Vorobchievici, V. Țepordei, V. Luțcan, N. Spătaru, ș. a. din grupul „V. B.“ al căror scris tinde spre maturizare și prestigiu.

(a. n.)

† ROZALIA LEHENI

În ajunul Crăciunului, familia iubitului nostru coleg Romul Leheni a fost greu încercată prin moartea scumpei lor fiice, Rozalia. Decedata a fost o harnică și devotată muncitoare în șirul dascălilor școlii primare (un an în Tg.-Mureș, iar restul în jud. Hunedoara). Cu acest trist prilej, dl. Ion Runcu adus un ultim salut din partea Asociației noastre, pe care-l redăm aici:

»Stăm cuprinși de o profundă durere în fața acestui sicriu, care închide între marginile sale înguste, corpul neînsuflețit al învățătoarei Rozalia Leheni. Suntem nedumeriți cum aceasta tânără ființă — avea abia 23 ani — părăsește viața, lăsând în adâncă și grea durere pe părinții săi iubiți. Imi pun întrebarea că oare nu puteau muri alți necăjiți pentru cari viața este o povară, bătrâni și săraci, cari duc lipsa unei bucați de pâine și pentru cari moartea ar fi o binefacere? Ei! dar «Căile Domnului sunt nepătrunse și noi cu mintea noastră marginită nu le putem înțelege.»

Pleacă dintre noi învățătoarea Bubuca la începutul primăverii vieții sale, atunci când școala românească aștepta dela ea muncă, pe care — cunoscând dragostea ei pentru copii și pentru carieră — ar fi dat-o din belșug. Iubea copiii, fiindcă și ea era doar abia o copilă. Ii plăcea școala unde muncea, și tocmai în urma muncii grele dăscălești, a contractat boala îngrozitoare «tuberculoza», care fără milă a răpit-o din mijlocul nostru, lipsind corpul didactic de o forță distinsă, de o colegă iubitoare, modestă și bună cu toată lumea.

Dragă Bubuca, colegă mult iubită de colegii tăi, pleci în veșnicie, lăsând în durere pe părinții tăi și pe colegii, cari atât de mult te stimau pentru blândețea și modestia ta. Vei sta înaintea Preabunului Dzeu care, sunt sigur, îți va zice: «Slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost pusă, peste multe te voi pune, întră întru bucuria Domnului Tău.»

La despărțire îți aduc ultimul salut în numele Asociației Învățătorilor din județul Mureș, zicându-ți un rămas bun și Dumnezeu să te odihnească cu dreptii!»

Partea oficială

Comitetul școlar al jud. Mureș

Nr. 1000—934—5

C I R C U L A R

Către

Toate comitetele școalelor noastre rurale de stat

La reședință

1. Școalele de stat în curs de edificare și cari au deja plan și deviz aprobat, sunt prin prezenta rugate a ne înainta urgent“ un extras de material lemnos“ luat de pe deviz. Acest extras va fi vizat de către serviciul tehnic al jud. Mureș. Extrasele ne sunt de lipsă pentru a le înainta Onor. Minister pentru aprobare și lichidarea materialului în mod gratuit.

Acele comitete cari au înaintat deja, nu mai trebuie să înainteze.

2. Liga temperanței ne-a trimis un stoc de tablouri antialcoolice pentru distribuire școalelor noastre din județ. Ne va raporta fiecare școală în parte cari au deja astfel de tablouri. Costul unui tablou este de Lei 18. Acelea cari nu posed tablouri ne vor cere trimițându-ne costul.

Tg.-Mureș, 12 Ianuarie 1935.

Președinte :
Ștefan Russu

Contabil :
Virgil N. Radu

PROGRES SI CULTURĂ

REVISTA ASOCIAȚIEI ÎNVĂȚĂTORILOR din județul MUREȘ.

---

*Apare lunar, afară de Iulie și August sub îngrijirea Comitetului
Asociației.*

---

*Redactor responsabil: ION BUTNARU
Secretar de redacție: NICOLAE ALBU*

Abonamentul anual :

Pentru învățători . . . . . Lei 100.—
Pentru comitetele școlare și alte categorii . Lei 120.—

Toate manuscrisele, revistele și cărțile de recenzat se vor trimite
pe adresa redacției.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Redacția: Tg.-Mureș, Str. Mihai Viteazul No. 5.

Administrația: Str. Kogălniceanu No. 3.